

bok-ekstra

En forfatter er en mann som ikke kan holde sine vrangforestillinger for seg selv.
 Aksel Sandemose

■ DYR PÅ GARDEN: Visste du at det er 750 000 griser i Norge, at en katt sover 16 timer i døgnet, og at det er flere sauer i Norge enn barn under 15 år? Alt dette og nye mer brettes ut i en kunnskapsrettet og flott illustrert faktabok av Olvind Berg, (Bonnier Carlsen): «Vi ser på dyr på gården». Foto: JOHAN PETTER REINERTSEN

Om kong Sigurd

Knut Ingar Hansen har skrevet ungdomsboka «Med Kong Sigurd til Jorsal», som tar for seg vikingkongens ferd fra Norge, via England, Gibraltarstredet og Middelhavet til Jorsal og Miklagard. Historien blir fortalt av 15-åringen Gudolf, som sammen med faren deltar på ferden sørover.

SPENNENDE FORTELLING om kong Sigurds eventyrlige ferd til Jorsalaland.
 ILL. FRA BOKA

Egil Ulateig sitter med en rekke sterke kort i sin siste bok. Men

Sterk bok

Motstandskampen under krigen er for lengst gått over i historien. Men kampen om historien vedvarer: Om retten til å forstå den, tolke den, vurdere den.

Krigens seierherrer har stort sett vunnet også ettertidens strid; de har satt sitt stempel på okkupasjonsårene, gjennomført rettsoppgjøret, skrevet lærebøkene. Tapene har stridd for gjeves for sitt syn. Snart er det gått i graven med dem.

Men for lengst er revisjonistene marsjert opp; først og fremst historikere med tilskuerens avstandssyn, objektivitetene som nøytralt analyserer deltakerens handlinger og holdninger. De behandler 1940-45 like avbalansert som gjaldt det vikingetiden og svartedauden. Det må så være; men det er ikke alltid like lett å akseptere for den som var med dengang. For ham er fortid ikke bare fortid.

Til bunns

Egil Ulateig er revisjonist. Han vil til bunns: Grave frem det fortrente, snakke om det fortidde. Hans tema er motstandsbevegelsens *Ukvidasjoner*: Hvor mange nordmenn ble tatt av dage av hjemmestyrkene, hvorfor, under hvilke omstendigheter? Var det nødvendige – for hvilket formål? Fremfor alt: Var de krigshandlinger eller rene drap? Og hvem var i siste instans ansvarlig? Om noen?

Fra mange kilder mener Ulateig å kunne dokumentere 137 slike «drap». Offisielt har man hittil operert med 55, selv mener han det riktige tall kanskje ligger nærmere 200. Han gjengir hvert enkelt tilfelle, med navn og en rekke detaljer. Han gir og antyder fakta: Noen ble likvidert som angivere, andre på basis av rykter, det forekom rene feiltakelser, bruk av bestialske metoder, privat initiativ med personlig hevnmotiv.

Listen er lang og uhyggelig, mørketall og hvite flekker florerer. Hvorfor har vi aldri fått en historisk og rettslig gransking av dem? Fordi – sier Ulateig – det offisielle Norge kontant har lagt lokket på kisten. Det dreidde seg jo om krigshandlinger. Alle hensyn taler for fortsatt taushet. Derfor vet

vi i dag så lite, derfor spriker tallene så sterkt.

Skjebner

Det er denne situasjon Ulateig ikke godtar. Det dreier seg om menneskeskjebner, med påreendes krav på full informasjon. Det dreier seg om hvorvidt vi ødela deler av rettsstaten under vår kamp for den. Voldsomt angriper han alle dem som har latt være å skrive historien: historikere og motstandsmenn, jurister og politikere med det autoriserte standpunkt. De har begravd, ikke gravd opp. Hardest er han mot dem som fortsatt vet, men som intet sier.

Jeg tar – i all beskjedenhet – selvkritikk: som borger og tidligere okkupasjonshistoriker. Men der stopper også min tilslutning til Ulateig. For han jager større vilt. Han vil revidere hele synet på den militære motstandsbevegelsen. Norge var nemlig – sier han – ikke folkerettslig i krig med Tyskland etter kapitulasjonen i juni 1940. Og selv om vi var i krig, opptrådte milorggruppene i strid med krigens lover, nærmest som rene «bänder» (s. 89). Ikke hadde de krav på noen beskyttelse, slett ikke hadde de rett til å ta livet av noen. Heller ikke hadde de – om jeg tolker ham riktig – noe politisk eller moralsk grunnlag, og militært var deres operasjoner – særlig da likvidasjonene – ytterst dårlig begrunnet. Var de verd de tyske represalier – som var folkerettslig helt i orden?

Drøvtygget

Den revisjonisme kan jeg ikke kontrasonere. Hverken subjektivt følelsesmessig eller objektivt faglig. At delte meninger kan herske om rettsstillingen etter den 10. juni 1940, innser jeg, at det under krigen kunne fortoneseg for enkelte som at krig ikke hersket, aksepterer jeg – til nød – også. Men både jus og historie har til de grader vært endevendt i et halvt hundre år at facit bare kan endres via helt nye informasjoner og tolkninger. Ulateig bringer her intet som ikke for lengst er kjent, tygget og drøvtygget. Jeg kunne ha fulgt ham inn i rettsoppgjørets irrganger, med spørsmål knyttet både til biskop Berggrav og Administrasjonsrådet, riksråds-

KARIN FOSSUM

SE DEG IKKE TILBAKE!

NÅ 10 000!

"Den som vil kose seg med en trygg og ufarlig krim, bør sansynligvis velge en annen..."

Harald Skjonsberg, Dagbladet

Kr 279,-

CAPPELEN

Gyldendal Fakta skal med utgangspunkt i Gyldendals sterke posisjon på utgivelsesområder som natur, helse, hage, reiser, jakt og fiske og mat og drikke, utvikle et bredt og moderne faktaforlag for nytte- og kunnskapsbøker. Forlaget skal ha ansvaret for regionale utgivelser og for nyutviklingen av verk.

Utgivelsene i Gyldendal Fakta blir i stor grad til etter initiativ fra redaksjonen. Samtidig utgir vi en rekke oversatte titler.

Til det nye forlaget søkes det etter

TO REDAKTØRER

Du som søker bør ha:

- kreativitet og energi og glede av å omgås spennende og krevende mennesker
- stor interesse og engasjement for utgivelsesområdet
- interesse for livsstil og trender
- evne til å utøve prosjektansvar, arbeide selvstendig og ryddig, men samtidig være en god lagspiller i redaksjonen
- utdannelse fra universitet eller høyskole
- sikker fremstillingsevne både muntlig og skriftlig på norsk og engelsk
- interesse for markedsføring og salg
- interesse for design, bildebruk og elektroniske medier

Redaktør/Regionale utgivelser

Redaktøren vil få ansvaret for å bygge opp en utgivelsesprofil for området regionale utgivelser. I dette arbeidet skal redaktøren ha ansvaret for research, planlegging og gjennomføringen av utgivelser på det nye området. Søker til denne stillingen bør ha forlags erfaring.

Redaktør/Fakta-redaksjonen

Redaktøren bør ha kjennskap til og interesse for flere av forlagets utgivelsesområder. Erfaring fra forlag eller annet redaksjonelt arbeid er en fordel.

Redaktørene lønnes etter forlagets lønssystem. Forlaget tilbyr fri pensjon, sommertid og fleksitid.

Henvendelser om stillingene kan rettes til Elisabeth Halsen (personalsjef), tlf. 22 03 41 57 eller Lars Røtterud (redaksjonssjef), tlf. 22 03 41 81.

Søknad merket «Fakta/Regional» eller «Fakta/Redaktør» sendes innen 5. desember til

GYLDENDAL NORSK FORLAG

Personalavdelingen
 Postboks 6860 St. Olavs Plass, 0130 Oslo

GYLDENDAL

EN STILLSTANDSRAPPORT FRA BYGDE-NORGE

INGEN LANDEVEI TILBAKE

«... både engasjerende og tankevekkende, morsom og sarkastisk. En meget sterk debut, spør du meg.»
 – Vidar Husby, Tidens Krav

ib. 238,-

VIDAR VALSHAUG

H. ASCHEHOUG & CO

Les første kapittel på forfatterens egne sider på Internett: <http://www.aschehoug.no/>

■■ HJELPEN ER NÆR: Trøbbel med å holde styr på persongalleriet i Bibelen? Offer for utidige sammenblandinger av Markus og Matteus? Hjelpen er nå nær i form av Kolibri Forlags tobindsverk, «Hvem er hvem i Det Gamle Testamentet»/«Hvem er hvem i Det Nye Testamentet». Pris rundt tusenlappen.

■■ LYRIKEREN PETER R. HOLM (f. 1931) er tildelt Det Norske Akademi Priser for 1996. Holm, som debuterte i 1955, mottar prisen på kr 100 000 for et forfatterskap som består av 20 diktsamlinger samt to sakprosa-bøker om atomvåpen og nedrustning.

sverre overspiller han hånden.

med svakheter

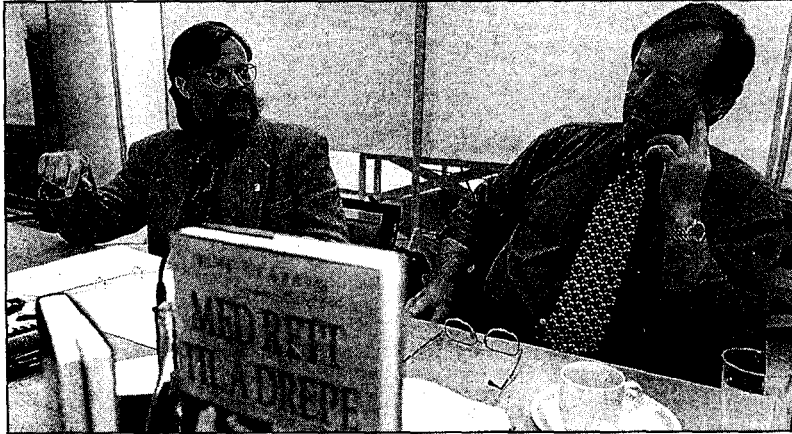
forhandlerne og tyskerarbeiderne. Var det ikke krig også for dem, og ikke bare for NS? Men det spørsmål tar Ulateig ikke inn over seg. Han har for så vidt nok med det han har valgt.

Rettsstilstanden er for Ulateig uproblematisk. Han spør ikke, han fastslår: Krig forelå folkerettslig ikke. Her er ingen prog-og-contra-drøftelse, bare agitasjon for et standpunkt. Det er legitimt. Men det svekker hans troverdighet hvis formålet primært er å granske. Det samme gjelder hans holdning til likvidasjonene. De var jevnt over urettmessige, ikke bare ulovlige. Han ber om en gransking, men har på forskudd innkassert utfallet av den. Han fordømmer både handlingene og vår uvitenhet om dem. Men her må han velge: pose eller sekk?

Ulateig har samlet et veldig T, i åpenbar kildemessig utbakke. Mange har tyensynlig ønsket å holde ham utenfor. Slik sett er hans innsats imponerende. Han skriver fast, klart, med sans for stoffets egen tyngde; han skyter skarpt, men ikke skarper enn hans premisser tillater. Det historiske håndverket holder imidlertid ikke mål. At kildehenvisninger mangler og hindrer andres kontroll, er bare til dels tilgjengelig. Der hvor han har lovt sine informanter anonymitet. At han selv har innrømmet i hvert fall ett bomskudd, legger jeg liten vekt på. Verre er en total mangel på kildekritisk analyse. Presentasjonen av stoffet vitner om sviktende grep på okkupasjonsårenes fulle dramatik.

Han blander ulike typer likvidasjoner, river dem løs fra samtidig kontekst, spør i ettertid om en handling var påkrevd som bare kan vurderes i et samtidsperspektiv. Han har ingen sans for det smertefulle valg milorgfolkene ofte møtte: likvidasjon – eller risiko for organisasjonen? Han sidestiller Feldmann-saken – fortsatt grotesk i et rettsstatlig perspektiv! – med «Gulosten»s kriminalitet og Asbjørn Sundes iskaldt brutalitet, antyder at aksjonen mot Stapo i 1942 nærmest var utløst av personlig hevntørst, fordømmer kommunistenes aktivisme i lys av ettertidssinn; den illegale presse var datidens «gapestokk» mens Vemork-sabotasjen mot «spann med ubrukbart tungtvann» (s. 321) veies mot 14 uskyldige menneskeliv på Tinnstjøen.

At Quisling og NS eksisterte

OVERSPILLER: Forfatteren Egil Ulateig, til høyre, sammen med historikeren Tore Pryser.

Foto: OLE C.H. THOMASSEN

under krigen og foretok seg ting som provoserte motstand – folkerettslig? – nevnes i to bisetninger.

Moralsk

Slik svekker bokens hele tone forfatterens sak. Det er beklagelig. For problemet ligger jo der. Det har vekt uansett rettsstilstanden: Hva skjedde faktisk, hvem ble tatt av dage, hvorfor og med hvilken rett? Hendingene har en historisk dimensjon i seg selv, krigshandlinger eller ikke. Og selv sagt aktiveres en moralsk problematik: Var drapene berettiget? For å beskytte en «illegal» organisasjon for opprulling? Dens medlemmer fra tortur og kanskje henrettelse? I hvilken

retning går ens moralske forpliktelse under en krig, om den nå bare var faktisk, ikke rettslig? Selv var jeg dengang et lite ledd i det nettverk som førte til en angivers død. Jeg hadde ingen anfølelser da – og har ikke hatt det siden. Kanskje jeg ble forrådt. Men hva var mitt alternativ?

Gjennom sin rettslige enøyet mister Ulateig av syne forskjellen mellom *legalitet* og *legitimitet*. En lovstridig handling kan være legitim under en høyere himmel enn lovens. Og en lovlig handling kan bli illegitim hvis sansen for høyere verdier mangler. Var det perspektiv blitt lagt til grunn, ville han ha beriket vår historiske forståelse, ja, vår innsikt i ver-

divalget eksistensielle ubønhørighet.

Overspiller

Ulateig sitter med endel kort. Med kraft heiser han rettsstatens fane, med avsky viser han at dens forsvarere ble smittet av det barbari de bekjempet. Men han overspiller sin hånd. Det er synd. For saken er verd både gransking og refleksjon, historisk og rettslig, politisk og moralsk.

Ikke bare av revisjonister. I den ånd kan jeg slutte meg til hans krav om å få på bordet de kort vi alle mangler. Vi vet hvem som sitter på dem. «Quo usque tandem abutere, Jense Chr. Hauge, patientia nostra?»
Thomas Chr. Wyller

Elisabeth Lønnå

STOLTHET OG KVINNEKAMP

NORSK KVINNESAKSFØRENINGENS HISTORIE FRA 1913

Boken gir en grundig presentasjon av de store forandringene i kvinners liv og status gjennom hele vårt århundre. De store utfordringene har vært å kjempe for de rettighetene kvinner trengte for å kunne delta i samfunnslivet. Her omtales også noen av kvinnesakens pionerer.

Illustrert. kr 298,-

GYLDENDAL

«Peter Høeg skriver i et glassklart språk, og kan med noen få linjer dissekere en sosial konvensjon, skrelle lagene av en selv-høytidelig autoritet, frambringe poesi gjennom noen få treffende, avklarede linjer. (...) som fortellerkunst må romanen plasseres på øverste hylle.»

– Turid Larsen, Arbeiderbladet

«...en fantastisk fortelling, uhyggelig i sin konsekvens, med et 'budskap' som i det ytre snart kan leses entydig, men som neppe er det.»

– Svein Johs Ottesen, Aftenposten

Oversatt av Knut Johansen. Hovedbok i Bokklubben Nye Bøker - lb. 248,-

Peter Høeg
Kvinnen og åpen

NYTT OPPLAG • NÅ 7500

HASCHEHOUG & CO

bok-ekstra junior

Dagbladet anmelder barne- og ungdomslitteraturen.

Poetisk sjonglør

En skatt av en bok, nydelig egnet til høytlesning i familien: Dylan Thomas' «Et barns jul i Wales» (Tiden – kr 198).

Vakkert, julete og streksikkert illustrert av Trina Schart Hyman, blir Dylan Thomas' minnebok fra sin barndom i Wales en fortryllende opplevelse. Den avholdte og betydelige poeten og dramatiker (1914–1953) har tatt med seg poesiens språk inn i prosaen, glimrende oversatt av Geir Gulliksen. Han må ha hatt en vanskelig jobb med den særpegrede, billedrike ordsjongløren. Naturlig nok er klassikerne i mindretall blant barnebøkene, desto mer kjærkomne.

Farlig flukt

For et par bøker siden ble den islandske gutten Rein røvet av nordafrikanske pirater. I årets bok av Jon Sveinbjørn Jónsson, «Rein og veien over fjellet» (Damm – kr 104), har Rein rømt fra slaveriet.

Vi som ikke har lest de to foregående, har antakelig gått glipp av mye spenning, det er heller ikke lett å falle inn på slutten av en trilogi. Men vi får med oss at dette har vært og er en dramatisk og lettlest fortelling om en farlig flukt, ment for «leseløvere» i sju-åtte-årsalderen. Spenning også i Jon Ranheimseters illustrasjoner. Størst utbytte får de som låner de første to på biblioteket, eller ønsker seg alle sammen.

Trygt i 50-åra

– Det er bare i eventyrene at alt går godt. Virkeligheten tar aldri slutt, sier pappa'n til Anne. Hun er hovedpersonen i debutanten Nan Bentzen Skilles «Dattera til Brødrene Brose» (Solum – kr 218). Men det går nå godt i småbyen også, der Anne er en travel seksåring. Bokas styrke ligger i tidsbildet; gjennom radioprogram, klær, matvaner plasseres vi trygt i 50-åra. Philip Newth bidrar med humorfylte og tidsriktige illustrasjoner i en trivelig hverdagsberetning. Som ikke hadde tapt på å bli strammere redigert. Forlagene og konsulentene har et særlig ansvar overfor debutantene.

Harriet Eide